

PROCHÁZKA JIŘÍ:

Duhové rodiny nechtějí exkluzivitu: to tradiční se jí nechtějí vzdát

Souhrn:

Rodinný poradce Jiří Procházka polemizuje s texty Filipa Outraty na téma tradiční rodiny. Outratovy konzervativní argumenty stojí podle něj na pouhé teologii a bez zdůvodnění upřednostňují koncept muž+žena+dítě.

Filip Outrata svým článkem „Kotva i klec. Úvaha o tradici“ navazuje na předchozí článek „Adopce stejnopohlavními páry a sociální demokracie“. Autor se distancoval od evidentně konspiracionistických výroků poslankyně Nytrové, ale zároveň hájil prostor v ČSSD na „různé názory“ na homoparentální rodičovství – konkrétně prostor pro „konzervativní pohled na rodinu“.

Konzervativním postojem pak mínil „to, že rodina složená z matky, otce a dětí má největší množství pozitivních stránek“. Tento postoj zakládá na „biologizujícím“ názoru, že ideální rodiče jsou ti, kteří „dítě dokážou přivést na svět“ (ať už fakticky, nebo zřejmě i symbolicky, tedy muž a žena).

Jistou skrytou ambivalencí se vyznačuje i aktuální úvaha o tradicích. Ta je totiž zároveň spíše skrytou podporou „konzervativního“ či „tradičního“ pojetí rodiny a rodičovství popsáno v předchozím článku.

Obecně je text o tradicích výstižný. Upozorňuje na to, že tradice mohou být dobrým sluhou, ale zlým pánem. Tedy že poskytují určitou stabilitu a tedy bezpečí, ale někdy mohou být omezující. Outrata příhodně mluví o potřebě reflektovat živost tradice („schopnost hodnotit vlastní tradici kriticky, přijímat ji s jistým nadhledem“) a je přesvědčen, že „tradice se může vyvíjet a nijak nebránit multikulturalitě, různosti a pestrosti kultur, či všelidské perspektivě“. S jednou výjimkou, a tou je ideál (zřejmě biologického) rodičovství muže a ženy jako „nejlepšího“ typu rodiny.

Podle Outraty tedy „nejlepším prostředím pro děti je fungující a přijímající rodina typu žena-muž-děti“ oproti fungující a přijímající rodině typu žena-žena-děti.

Filip Outrata se nevědomě dopouští toho, co sám kritizuje. Jeho postoj vychází z teologie křesťanských katolických tradic, jež jsou v posledku tradicemi bílého heterosexuálního muže. Musel by zkrátka překročit vlastní stín.

Přirozeně jsou vůči tradicím kritičtí hlavně lidé z „menšin“, kterým tradice berou jistá práva a tím z nich (přinejmenším mocenskou) menšinu právě činí. Jejich následná kritika pak pochopitelně představuje výzvu pro většinu, která o sobě problém nemá: její stabilita a neuvědomovaná privilegia se takto chvějí a vyvolávají pocit ohrožení a nutkání k obraně své exkluzivity.

Zároveň ale tato kritika vede k poznání hlubších významů a dynamiky vztahů a rodin. Umožňuje skutečnou reflexi, která umožňuje vidět tradici v její živosti spíše než v reprodukci biblických textů. Proto pro mě jako manželského, rodinného a vztahového poradce právě neobvyklost představuje nenahraditelnou inspiraci.

Psychologie oproti teologii opustila představu, že ideální, zdravou a fungující rodinu a nejlepší prostředí pro dítě lze popsat na základě biologických vazeb. Světově proslulý dětský psycholog Zdeněk Matějček napsal už v roce 1982 v knize Co řekneme osvojenému dítěti: „Není hlas krve. Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu mateřsky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni, či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže skutečně za své dítě přijímají.“

První otázkou je, proč Filip Outrata jako „tradiční rodinu“ abstrahoval zrovna model muž+žena+děti, a to bez dalších charakteristik (můžeme se ještě domnívat, že implicitně myslí biologické rodičovství, případně manželství). Takováto „matematická“ definice tradiční rodiny dává smysl jen ve vymezení se vůči rodinám s rodiči stejného pohlaví, ale ne sama o sobě. Taková abstrakce tradice bez dalších přívlastků může vycházet jedině z biologie (a definovat tradici na základě biologie nedává smysl - jako bychom chtěli definovat, že tradicí je početí na základě spojení spermií a vajíčka). Můžeme vycházet z pojetí legislativního, ale i tak definujeme spíše manželství než rodinu jako takovou.

Můžeme zvážit maximálně tak rodinu nukleární, ale i ta má mnoho podob (a nevylučuje rodiče stejného pohlaví). Nejde tedy ani o rodinu tradiční, ani konzervativní, ale prostě konvenční. Nejsou takové rodiny založené na biologickém rodičovství muže a ženy prostě jen běžné, než že by se tato struktura tradovala a přenášela z generace na generaci jako jakási kulturní hodnota?

Outrata ale vychází z pohledu teologie. Z pohledu historie nebo sociologie si s jeho matematicky čistou definicí struktury jako popisu „tradiční“ rodiny nevystačíme. I v českých zemích byl tradičně muž hlavou rodiny, přičemž tato tradice byla i kodifikována v zákoně – tedy se opravdu tradovala a předávala. Tento institut byl zrušen až za přispění socialistické poslankyně Milady Horákové.

Že si jako rodinnou tradici vybereme zrovna pohlaví, je tedy pouze arbitrární. Historie a sociologie (oproti teologii) totiž takovýto model jako „tradiční“ nezná. Jak vypadala tradiční rodina před padesáti, sto nebo sto padesáti lety? Jak vypadala v různých společenských vrstvách? Tradiční manželství bylo ekonomicko-politickým svazkem, než osobním vyjádřením romantických citů a touhy po rodičovství. Tradičně rodina posílala děti do učení nebo do služby (i do ciziny). Stávaly se součástí cizí rodiny, respektive domácnosti, protože právě to byl koncept předcházející dnešnímu pojetí rodiny.

Tradiční bylo soužití širší rodiny. Tradiční genderové rozdělení rolí na veřejného muže a soukromou ženu v domácnosti pečující o děti bylo vytvořeno až v rámci měšťánského modelu v 18. století a v Československu přestalo být převažující tradicí v 70. letech 20. století.

Alespoň ve vyšších vrstvách bylo tradiční mít legální manželku/manžela a milenku/milence. Rodičovství se neodvíjelo jen od biologických vztahů, ale také společenských – proto byli tradiční třeba i „levobočci“. Ve šlechtické rodině bylo tradiční, že děti viděly rodiče s nadsázkou řečeno jen při slavnostních příležitostech, protože nešlo o rodinu, ale o rod. Spousta z nás zná alespoň z filmu příběh císařovny Sissi a její marný boj za aktivní rodičovství, nebo si pamatujeme boj princezny Diany či japonské princezny Mičiko, která narušovala tabu například tím, že své děti sama kojila.

Filip Outrata dosavadní vývoj tradic vítá, další vývoj v pojetí rodiny by však chtěl zakonzervovat a tradovat v aktuální podobě. Opět – jako bílý heterosexuální muž si to může dovolit. Pro

konzervativní postoj je typická snaha koláč jíst a mít: uznává pluralitu modelů a žádá uznání pro ten, kterým sám žije, zároveň ho ale označuje za obecně „nejlepší“, což obhajuje odvoláním na „tradici“. Ta v sobě přitom vždy skrývá udržování mocenské dominance jedné skupiny nad druhou. Není pak obhajoba tradice trochu obhajobou vlastního prostoru, vlastního postavení, vlastních preferencí a vlastní moci?

Obhajovat jako nejlepší model otec+matka+dítě oproti třeba dvěma otcům nebo matkám s tím, že druhé dva zmíněné modely nemají svou tradici, protože „se ještě nepředávají dostatečně dlouho, aby se o tradici dalo mluvit“, je analogické tradicionalistickým argumentům proti „rasově“ smíšeným manželstvím, nebo volebnímu právu žen. Ekvivalentem je odmítání manželství páru stejného pohlaví s tím, že takové manželství nemá tradici a případně si ji nejprve musí vytvořit.

Dostáváme se do bludného kruhu: většina uzná menšinu jako sobě rovnou až ve chvíli, kdy bude mít stejnou tradici, na které jí ale ze své exkluzivní pozice upírá podíl.

Stejně bychom pak mohli argumentovat, že jelikož pravorucí rodiče jsou běžní, jsou tudíž tradiční a tedy nejlepší rodiče, oproti rodičům levákům...

Konzervativní názory jsou hodny uznání. Osobní sebeurčení a pojetí rodin doplňuje jejich pestrost a tudíž jejich přizpůsobivost a životaschopnost. Pokud ale osobní názor aspiruje na společenský a politický přesah, pak vyžaduje víc než osobní zkušenost, postoje a hodnoty: míček je na straně konzervativců, zda jsou ochotni vzdát se své exkluzivity na to být nejlepším fungujícím a přijímajícím prostředím pro děti jen na základě struktury.

Česká rodina

Česká rodinná politika má přitom nepřehlédnutelnou konzervativní tradici. Konzervativní, křesťanské a katolické kruhy ji zásadně ovlivňují od první republiky dodnes. Lidovci si na politické scéně udržují zásadní vliv. Politický vliv má například Národní centrum pro rodinu, jež spolupracuje s vládními orgány, pořádá pravidelné konference v Senátu a jehož „činnost respektuje zorný úhel pohledu katolické církve“.

Evidentně i ohledně ČSSD jsou hlasy, které místo emancipační snahy a účinné progresivní (pro)rodinné politiky, preferují zakonzervovat dosavadní tradice a konvence. Zkušenost z jiných zemí nám přitom říká, že opravdová podpora rovnosti nakonec vede k větší porodnosti a spokojenosti rodičů, dětí a rodin, což je přeci deklarovaný cíl konzervativců.

Uznání „duhových rodin“ by ale nemělo záviset na tradici. Jako nejlepší prostředí pro dítě nelze považovat takové, které je „rozšířené“ a běžné, ale takové, které je takto označeno na základě empirických zjištění. Za tradici může být totiž jednoduše označen pouhý stereotyp, předsudek či diskriminace.

Chci, aby rodinná politika byla postavena na empirických znalostech, nikoli na zvyklostech a lidových obyčejích, ani ne teologických úvahách či křesťanské morálce, ani na konzervativní ideologii či bibli. Přeji si, aby rodinná politika měla smysl, proto bychom měli podporovat „fungující a přijímající“ rodiny takové, jaké jsou, ne jaké bychom si je dle svých představ a ryze osobních přání mít.